

Валерій Вичавка

Ад'юнкт,

Національна академія Державної прикордонної
служби України імені Б. Хмельницького,
м. Хмельницький, Україна

<https://orcid.org/0000-0003-0052-8246>

v251287@gmail.com

Ляшук Роман

Доктор юридичних наук,
начальник кафедри теорії та історії держави і права
та приватно-правових дисциплін,

Національна академія Державної прикордонної
служби України імені Б. Хмельницького,
м. Хмельницький, Україна

<https://orcid.org/0000-0003-0137-0989>

roman423245q@gmail.com

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПРИКОРДОННОГО ЗАГОНУ З ПРОТИДІЇ ТЕРОРИЗМУ

У статті розглядається нормативно-правове забезпечення діяльності прикордонного загону з протидії тероризму. Наукове дослідження здійснено з використанням методів дедукції та індукції, аналізу та синтезу, які допомогли визначити структурно-логічну схему дослідження. Логіко-семантичний та догматичний методи застосовувались під час встановлення змісту правових норм. Системний метод допоміг з'ясувати внутрішню структуру діяльності прикордонного загону. Об'єктами дослідження стали нормативно-правові акти що регулюють діяльність прикордонного загону.

На підставі вивчення норм національного законодавства та відомчих нормативно-правових актів встановлено, що охороняючи визначену ділянку державного кордону України прикордонний загін забезпечує дотримання законодавства у прикордонній та інших сферах, відповідно до компетенції, у тому числі й антитерористичного спрямування.

Проведене дослідження дозволило зробити висновки про структуру діяльності прикордонних загонів Державної прикордонної служби України щодо протидії тероризму на ділянці відповідальності, яка включає:

управління з організації, керівництва та контролю дій підпорядкованих підрозділів з протидії тероризму;

охорону державного кордону на ділянці відповідальності щодо недопущення здійснення терористичних актів та їх нейтралізація (локалізація) в разі вчинення;

недопущення перетинання державного кордону України у пунктах пропуску особами причетними до терористичної діяльності та засобами терору;

виявлення та недопущення вчинення терористичних актів на контрольованих прикордонних територіях, прикордонних смугах;

оперативне застосування підрозділів які призначені для захисту та посилення охорони визначеної ділянки державного кордону;

своєчасне інформування про терористичні загрози та залучення інших суб'єктів які безпосередньо здійснюють боротьбу з тероризмом у межах своєї компетенції.

Ключові слова: тероризм; протидія тероризму; Державна прикордонна служба України; підрозділи охорони кордону; прикордонні загоны; органи охорони кордону.

1. ВСТУП. Діяльність з охорони державного кордону спрямована на підтримання його режиму із поєднанням постійного пошуку імовірних порушників прикордонного законодавства. У разі їх виявлення, охорона державного кордону (далі – ОДК) представляє собою процес протидії двох сторін: з одного боку – компетентних органів держави (Державної прикордонної служби України (далі – ДПСУ), Державної митної служби України та ін.), з іншого – осіб, які займаються протиправною, злочинною (у т. ч. терористичною) діяльністю.

Постановка проблеми. Якщо не виявлено фактів порушення державного кордону України, персонал ДПСУ спрямовує свою діяльність на зниження ймовірності таких порушень, тобто знаходиться в активному їх пошуку. Цей процес ускладнюється тим, що під час ОДК у ДПСУ немає противника у явному вигляді. Щодня державний кордон України перетинають тисячі осіб і транспортних засобів, більшість з яких не є порушниками державного кордону та перетинають кордон за дійсними паспортними документами на законних підставах. Але серед цих осіб трапляються такі, які намагаються використати державний кордон для своїх злочинних цілей: вчинити терористичний акт на державному кордоні, у пункті пропуску через державний кордон, перевезти через державний рубіж терористів, засоби терору, тощо [1, с. 158]. Виявляти цих осіб та засоби їхньої діяльності уповноважені органи ОДК, що безпосередньо охороняють державні рубежі.

Серед різновидів органів ОДК України, які є структурними підрозділами ДПСУ функціонують прикордонні загони (далі – ПЗ) [2, ч. 1 ст. 6]. Діяльність щодо протидії тероризму ПЗ реалізується відповідно до Конституції України, законів України «Про ДПСУ», «Про державний кордон України», «Про прикордонний контроль», «Про боротьбу з тероризмом», положення «Про орган охорони державного кордону ДПСУ», інших законів та підзаконних нормативно-правових актів.

Положення про орган охорони державного кордону ДПСУ визначає статус ПЗ, як основної оперативно-службової ланки ДПСУ, на яку покладаються

охорона визначеної ділянки державного кордону самостійно чи у взаємодії з іншими органами ОДК та Морською охороною, забезпечення дотримання режиму державного кордону та прикордонного режиму, а також здійснення у встановленому порядку прикордонного контролю і пропуску через державний кордон України осіб, транспортних засобів, вантажів [3, п. 2]. Охороняючи визначену ділянку державного кордону України ПЗ забезпечує дотримання законодавства у прикордонній та інших сферах, відповідно до компетенції, у тому числі й антитерористичного спрямування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Велика кількість наукових напрацювань вже були присвячені різним аспектам управління та функціонування прикордонного загону, зокрема авторства вчених: О. Адамчука, А. Білоруса, О. Глузданя, Ю. Івашкова, А. Клочака, І. Качуровського, С. Ковальчука, В. Лемешка, І. Римарчука, Ю. Сичевського та багатьох інших. Але комплексна діяльність ПЗ у напрямку протидії тероризму залишається не дослідженою.

Метою статті є дослідження правового регулювання діяльності прикордонного загону щодо протидії тероризму.

Наукове дослідження здійснено з використанням методів дедукції та індукції, аналізу та синтезу, які допомогли визначити структурно-логічну схему дослідження. Логіко-семантичний та догматичний методи застосовувались під час встановлення змісту правових норм. Системний метод допоміг з'ясувати внутрішню структуру діяльності ПЗ. Об'єктами дослідження стали нормативно-правові акти що регулюють діяльність ПЗ.

2. РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Заходи з протидії злочинним діянням (антитерористичні заходи) у ДПСУ в мирний час організовуються і здійснюються в межах компетенції та ділянок відповідальності органу (підрозділу) ДПСУ. Виконання завдань з протидії терористичним проявам за межами визначених ділянок відповідальності дозволяється лише за наказами вищого органу управління ДПСУ.

Безпосереднє виконання завдань із протидії тероризму покладається на: начальника органів (підрозділів) ОДК, начальника загонів Морської охорони у межах ділянки відповідальності на державному кордоні або у прикордонній смузі, у територіальному морі й у внутрішніх водах України; начальника органів забезпечення, навчальних закладів ДПСУу межах розташування їх частин, органів (підрозділів) та їх об'єктів.

Відповідно до Положення про єдину державну систему запобігання, реагування і припинення терористичних актів та мінімізації їх наслідків [4], прикордонний загін як підпорядкована структурна ланка суб'єкта боротьби з тероризмом (АДПСУ) у межах своїх повноважень, для забезпечення належного і своєчасного реагування на загрозу вчинення терористичного акту забезпечує:

здійснення постійного надання інформації АДПСУ для її обміну з Антитерористичним центром з використанням наявних засобів зв'язку;

забезпечує готовність сил і засобів, що залучаються до проведення антитерористичних операцій;

забезпечує належний рівень захисту та охорони об'єктів можливих терористичних посягань на ділянці відповідальності;

здійснює заходи щодо недопущення можливого застосування під час вчинення терористичного акту зброї, боєприпасів, вибухових, отруйних речовин і засобів масового ураження;

організують заходи щодо інформування та підготовки населення до дій в умовах загрози або вчинення терористичного акту на території контрольованого прикордонного району, прикордонної смуги [4, п. 6].

Рішення та дії прикордонного загону у напрямку протидії терористичній діяльності залежать від рівня терористичної загрози, що обумовлено наявною інформацією про загрозу вчинення або вчинення терористичного акту. Рівень терористичної загрози тимчасово встановлюється (рішенням керівника Антитерористичного центру за письмовим дозволом Голови СБУ) для усіх або окремих суб'єктів боротьби з тероризмом та діє на всій території України, у окремих її місцевостях або на об'єктах можливих терористичних посягань [4, п.

8]. Тому, на всій ділянці відповідальності прикордонного загону або окремих її частині може бути встановлений рівень терористичної загрози, в залежності від якого визначаються подальші дії органу охорони кордону щодо протидії тероризму. Отже, встановлені такі рівні терористичних загроз:

«сірий (можлива загроза)» – за наявності факторів (умов), що сприяють вчиненню терористичного акту;

«синій (потенційна загроза)» – за наявності інформації, що потребує підтвердження, про підготовку до вчинення терористичного акту;

«жовтий (імовірна загроза)» – за наявності достовірної (підтвердженої) інформації про підготовку до вчинення терористичного акту;

«червоний (реальна загроза)» – у разі вчинення терористичного акту[4, п. 7].

Рішення про приведення відповідних органів ОДК у готовність до реагування на загрозу вчинення або вчиненого терористичного акту за відповідним рівнем терористичної загрози, зміну (перехід від одного рівня терористичної загрози до іншого), скасування рівня терористичної загрози, приймається Головою ДПСУ, на підставі рішення керівника Антитерористичного центру.

З устанавленням відповідного рівня терористичної загроз (послідовно чи вибірково) визначені рішенням Голови ДПСУ органи охорони державного кордону переводяться на посилений режим охорону державного кордону та в межах своїх повноважень здійснюють конкретно визначені дії.

Характер дій ПЗ із протидії тероризму обумовлений сукупністю факторів терористичної загрози та встановленим відповідно рівнем загрози, а робота органів управління прикордонного загону з організації оперативно-службових дій за своїми завданнями будується, виходячи з особливостей службової діяльності прикордонного загону [5, с. 121] та обстановки на ділянці відповідальності.

Так, події що відбуваються на східній ділянці державного кордону призвели до формування Донецько-Луганського регіонального управління до

складу якого входять: Краматорський прикордонний загін; Лисичанський і Донецький прикордонний загін та Маріупольський загін морської охорони. Повноваження яких, закріплюються як загальними для всієї прикордонної служби нормативно-правовими актами, так і спеціальними, що діють на території проведення АТО/ООС [6, с. 13].

Характер повноважень прикордонних загонів на ділянках державного кордону із країною-агресором, зауважує А. М. Білорус, визначається також діяльністю диверсійно-розвідувальних груп в прикордонних районах [7, с. 54]. У зв'язку із наявною потенційною загрозою вчинення терористичних актів на ділянці відповідальності цих прикордонних загонів їх діяльність має такі додаткові спрямування:

створення належних умов у смузі безпеки вздовж лінії розмежування контрольованої силами антитерористичної операції, які б унеможливили реалізацію терористичних загроз та розповсюдження їх наслідків у глибину держави;

здійснення пропуску осіб, транспортних засобів та вантажів в пунктах контролю в'їзду/виїзду по другому рубежу охорони смуги безпеки у Донецькій, Луганській областях;

проведення розвідувально-пошукових заходів у визначених районах;

здійснення пошуку та ліквідації диверсійно-розвідувальних груп;

забезпечення охорони та оборони місць постійної дислокації підрозділів ДПСУ, пунктів пропуску та державного кордону України;

проведення заходів з метою недопущення перевезення поза визначеними дорожніми коридорами товарів та вантажів, зброї, боєприпасів, засобів терору та інших ресурсів у зону проведення антитерористичної операції та у зворотному напрямку [8, с. 46].

Прикордонний загін, що діє в умовах виконання завдань антитерористичної операції, постійно змінює тактику та порядок дій відповідно до обстановки, яка виникає на лінії зіткнення, та рішень, прийнятих органами управління АТО/ООС [6, с. 12]. У разі виникнення терористичної загрози на

ділянці ПЗ, його сили та засоби переходять на охорону державного кордону в режимі надзвичайного стану та локалізації кризових ситуацій. Відомчими нормативним актами передбачено врегулювання діяльності ПЗ у разі виникнення конкретної загрози під час ОДК. У таких умовах ОДК здійснюється в особливому порядку. Так, надзвичайний стан може бути введений у разі виникнення особливо тяжких надзвичайних ситуацій, що можуть мати терористичний характер, у тому числі тих що:

створюють загрозу життю і здоров'ю населення прикордонних регіонів;

здійснення масових терористичних актів, що супроводжуються загибеллю людей чи руйнуванням особливо важливих об'єктів життєзабезпечення;

блокування або захоплення окремих особливо важливих об'єктів або місцевостей, що загрожує безпеці громадян і порушує нормальну діяльність органів державної влади й органів місцевого самоврядування;

виникнення масових безпорядків, що супроводжуються насильством над громадянами, обмежують їх права і свободи;

спроби захоплення державної влади чи зміни конституційного ладу України шляхом насильства;

масового переходу державного кордону з території суміжних держав, у тому числі зайнятих (підконтрольних) терористичними організаціями;

необхідності відновлення конституційного правопорядку і діяльності органів державної влади [9, п. 158].

Важливим роль у протидії тероризму відіграє своєчасне керівництво та контроль за підпорядкованими підрозділами. Тому робота в управлінні прикордонного загону організується завчасно з урахуванням готовності підлеглих, так щоб забезпечити начальнику загону, його заступникам постійне знання обстановки, своєчасне прийняття доцільного рішення, планування оперативно-службових дій, постановку завдань підлеглим підрозділам, організацію взаємодії, всебічного забезпечення та ін. [5, с. 121].

Основою управління прикордонним загonom з протидії тероризму є рішення його начальника (штабу) [9, п. 40] щодо здійснення цілеспрямованої

діяльності на ділянці відповідальності, відносно: підтримання постійної готовності до дій підрозділів із протидії терористичним проявам; підготовки підрозділів до дій із протидії тероризму під час ОДК; керівництва підрозділами під час виконання завдань ОДК щодо протидії тероризму [9, п. 38].

Управління прикордонним загоном підлеглими підрозділами із протидії тероризму включає:

безперервне добування, збирання, вивчення та узагальнення даних обстановки про терористичні наміри і прояви;

прийняття рішення щодо дій підлеглих підрозділів із протидії тероризму на ділянці відповідальності;

планування оперативно-службової діяльності з ОДК залежно від рівня терористичної загрози у прикордонних регіонах;

постановку завдань підлеглим;

організацію і підтримання безперервної взаємодії між підлеглими підрозділами та суб'єктами боротьби з тероризмом;

організацію і здійснення заходів щодо підтримання постійної готовності підпорядкованих підрозділів до протидії тероризму, підтримання їх здатності своєчасно реагувати на зміну терористичної загрози під час охорону кордону;

забезпечення оперативно-службової діяльності, морально- психологічного, технічного і тилового забезпечення з забезпечення можливостей сил протидіяти терористичний намірам;

організацію управління в напрямку протидії тероризму на державному кордоні України;

постійний контроль за виконанням підлеглими поставлених завдань із протидії тероризму і надання їм допомоги [9, п. 39].

Виходячи з динаміки розвитку обстановки на державному кордоні та необхідності швидкого реагування на її зміни, вимогою керівництва ДПСУ є підняття на більш високий рівень підготовки особового складу та підрозділів до дій з локалізації кризових ситуацій, у тому числі терористичних дій, на державному кордоні [10, с. 84]. Тому, з метою своєчасного реагування

персоналом ПЗ на терористичні прояви у штабі прикордонного загону розробляється відповідний план спеціальних заходів (за необхідності із взаємодіючими суб'єктами) основою якого є деталізація дій прикордонних підрозділів на підставі типових ситуацій, які можуть виникнути на ділянках кордону, з урахуванням терористичної загрози [9, п. 160].

Такий план спеціальних заходів щодо локалізації кризових ситуацій розробляють у вигляді таблиць, у яких відображають: можливий характер кризових ситуацій і дій правопорушників (варіанти вірогідних типових кризових ситуацій, які можуть виникнути на ділянках кордону, у пунктах пропуску через державний кордон, місцях дислокації підрозділів ПЗ та відповідно до планів взаємодії зі структурними підрозділами органів внутрішніх справ України, МОУ, СБУ в разі виникнення кризових ситуацій на державному кордоні); мету заходів, які будуть проводитись; основні завдання підрозділів ПЗ; порядок дій, службовий порядок структурних підрозділів ПЗ, взаємодіючих органів і служб щодо локалізації кризових ситуацій; сигнали взаємодії та управління; контактні телефони оперативних чергових взаємодіючих органів. План підписує начальник штабу ПЗ і затверджує начальник ПЗ та керівники взаємодіючих органів [9, п. 161].

Порядок дій за таким планом повинен бути доведений та практично відпрацьований підлеглим персоналом ПЗ, у межах їх функціональних обов'язків. Отож, професійна підготовка в межах ПЗ повинна бути спрямована на вироблення індивідуальних та колективних навичок з оволодіння ситуацією, прийняття миттєвих рішень та здійснення рішучих дій з протидії тероризму у межах відповідальності ПЗ.

З метою підготовки сил і засобів ПЗ до дій в умовах надзвичайної ситуації вводять три режими готовності: режим повсякденної діяльності, режим підвищеної готовності, режим надзвичайної ситуації. Приведення ПЗта його підпорядкованих підрозділів у відповідний режим готовності до виконання завдань здійснюють за встановленими АДПСУ сигналами [9, п. 195].

В умовах надзвичайного стану на державному кордоні можливе виникнення кризових ситуацій які можуть мати терористичне спрямування: порушення державного кордону групами цивільного населення; блокування містечок прикордонних підрозділів; блокування прикордонних нарядів; спроби захоплення прикордонного наряду; напад на прикордонний наряд з метою захоплення зброї; захоплення заручників у пункті пропуску; блокування пункту пропуску; виявлення у пункті пропуску злочинців, терористів, засобів терору; прорив транспортного засобу з терористами і заручниками й інші ситуації, які потребують негайного реагування щодо їх локалізації [9, п. 159].

Під час прийняття рішення з організації припинення кризової ситуації начальник ПЗ зобов'язаний спланувати активні заходи (запобіжні та оперативні) таким чином щоб уникнути розв'язання більш масштабних конфліктів на державному кордоні [9, п. 164].

Способи дії прикордонного загону з локалізації кризових терористичних загроз залежать від місця та характеру її виникнення:

1. Поза пунктами пропуску через державний кордон основними способами дій, як правило, є: затримання, стримування, прикриття окремих напрямів на тактично вигідних рубежах, блокування, розчленування, видворення.

2. У пунктах пропуску через державний кордон основними способами дій можуть бути: ізоляція місця виникнення кризової ситуації; блокування пункту пропуску (або його окремого району); розосередження правопорушників (натовпу); прикриття окремих напрямів на тактично вигідних рубежах; захоплення (відокремлення) заводів і підбурювачів; стримування правопорушників (натовпу); видворення правопорушників (натовпу) за межі пункту пропуску (територію України) через державний кордон [9, п. 167-173].

«Гібридна війна» на сході країни, міжнародний тероризм, активізація контрабанди зброї та засобів терору, тощо зумовили необхідність удосконалення системи безпеки державного кордону в аспекті оптимізації штатної структури органів ОДК ДПСУ. Збільшується гранична штатна

чисельність ДПСУ на 3000 військовослужбовців і створюються нові прикордонні підрозділи, які здатні, в загальній системі національної безпеки спільно з суб'єктами що здійснюють боротьбу з тероризму, протидіяти терористичні загрози [11, с. 113]. У ПЗ створюються не тільки нові підрозділи (такі як прикордонна комендатура швидкого реагування), але і структурні одиниці штабу ПЗ. Зокрема, оперативна група штабу (далі – група), яка призначена для організації заходів, спрямованих на запобігання вчиненню терористичних актів на об'єктах ДПСУ, організації функціонування системи управління в умовах антитерористичних операціях та ін..

Серед основних завдань групи є ті, що безпосередньо спрямовані на протидію тероризму, а саме:

організація участі у взаємодії з відповідними правоохоронними органами в антитерористичних заходах (операціях), що проводяться у державі;

організація функціонування системи управління під час участі в антитерористичних операціях, що проводяться у державі;

організація заходів, спрямованих на запобігання вчиненню терористичних актів на об'єктах ДПСУ;

організація уточнення планувальних документів щодо участі у проведенні антитерористичних заходів (операцій);

розробка спільно з іншими структурними підрозділами прикордонного загону, координаційними групами при обласних управліннях СБУ керівних документів з питань організації службово-бойової діяльності ООДК щодо організації антитерористичних заходів, що містять відомості, передбачені ЗВДТ [12];

організовує та здійснює в межах компетенції моніторинг обстановки на ділянках відповідальності підрозділів ОДК, аналізує загрози і ризики на державному кордоні, оцінює ефективність та адекватність заходів, які вживаються;

організація підготовки оперативних груп (представників), які направляються на навчання (тренування) антитерористичної спрямованості, які проводяться координаційними групами при обласних управліннях СБУ;

підготовка довідкового, аналітичного та інформаційного матеріалу з питань організації службово-бойової діяльності ООДК, участі у взаємодії з відповідними правоохоронними органами в антитерористичних заходах.

Таким чином, діяльність оперативної групи штабу обумовлена наявністю реальної терористичної загрози для державного кордону нашої держави та забезпечує ефективний моніторинг, управління, організацію діяльності прикордонного загону із протидію тероризму на ділянці відповідальності, участь резерву органу ОДК у антитерористичних заходах держави в межах взаємодії з іншими правоохоронними органами, що в загальному спрощує роботу керівництва органу ОДК та підвищує ефективність протидії тероризму в межах діяльності ПЗ.

Важливим елементом у протидії терористичній загрозі є своєчасне отримання та передача даних про виявлені ознаки терористичної загрози. ПЗ надає інформацію, щодо ділянки кордону яку охороняє, АДПСУ необхідну для координаційної групи АДПСУ з питань антитерористичної діяльності, для подальшого узагальнення та аналізу інформації про терористичні загрози і прояви в межах прикордонної смуги, контрольованих прикордонних районів, внутрішніх вод України, на базах, складах, об'єктах ДПСУ та навколо них та подальшої передачі Антитерористичному центру при СБУ [13]. Також відомості такого характеру повинні бути своєчасно доведені підлеглим, взаємодіючим органам та підрозділам й органам місцевої влади, для своєчасного відпрацювання заходів із протидії та локалізації терористичної загрози.

Тому, на начальників ПЗ та підрозділів ОДК покладається відповідальність за оповіщення і своєчасне, повне й об'єктивне інформування про загрозу або виникнення надзвичайної ситуації. Оповіщення особового складу прикордонних підрозділів про загрозу виникнення надзвичайної ситуації і порядок подальших дій здійснюють по лінії оперативно-чергової служби. У

місцях дислокації та районах несення служби, у яких існує загроза виникнення або впливу наслідків надзвичайної ситуації, оповіщення здійснюються через засоби зв'язку та встановленими сигналами [9, п. 194].

Для своєчасного виявлення та запобігання терористичній діяльності в межах прикордонного району здійснюються контрольні і режимні заходи якими забезпечується режим державного кордону, прикордонний режим, режим у пунктах пропуску через державний кордон [9, п. 78]. У разі загострення терористичної загрози створюються сили та засоби ПЗ для її недопущення та локалізації. Залежно від стану, масштабів ситуації, її характеру, місця з урахуванням можливого переходу до дій із застосуванням зброї і техніки, до їх складу можуть входити підрозділи, що безпосередньо охороняють державний кордон, інженерні підрозділи, мобільні прикордонні підрозділи, підрозділи технічного і тилового забезпечення, додані підрозділи Морської охорони та прикордонної авіації [9, п. 174].

Ч. 3 ст. 10 Закону України «Про Державну прикордонну службу України» визначає що до складу ПЗ можуть входити прикордонні комендатури, відділи прикордонної служби, прикордонні застави, контрольно-пропускні пункти, відділення прикордонного контролю [2, ч. 3 ст. 10]. В. Л. Зьолка підкреслює, що законодавець використовує словосполучення «можуть входити», що свідчить про те, що на рівні Закону визначається орієнтовний перелік елементів ПЗ, це в свою чергу створює можливості для реформування системи ДПСУ [14, с. 153]. З урахуванням цієї можливості та впливом обставин, у 2016 році видається наказ МВСУ про введення структурного підрозділу прикордонного загону, призначеного для захисту та посилення охорони визначеної ділянки державного кордону – Прикордонна комендатура швидкого реагування (далі – комендатура) [15, п. 1].

З урахуванням того, що сучасна терористична діяльність може проявлятися, як у формі збройних конфліктів, провокації так і вторгнення збройних сил іншої держави (в умовах гібридної війни, під прикриттям «зелених чоловічків», «ополченців»), ПЗ повинен забезпечувати миттєве

прикриття ділянок державного кордону. Але, спеціально передбачений для цього підрозділ, комендатура не має самостійних повноважень зі здійснення активних дій щодо припинення проявів тероризму. Як показує досвід (ускладнення обстановки на ділянці державного кордону в червні-липні 2014 року), що терористичні акти здійснюються зненацька, можуть мати характер збройного нападу на органи управління та підрозділи ПЗ. Державний кордон України, ПЗ та його підрозділи розташовуються, як правило, на значній відстані від інших суб'єктів протидії тероризму, які не можуть надати своєчасну допомогу. Як відбулося у випадку з Луганським ПЗ в червні 2014 року, коли власними силами прийшлося протистояти нападу терористів і жоден із силових органів держави не прийшов на допомогу. Вважаємо, що відсутність закріплення повноважень ДПСУ у Законі України «Про Державну прикордонну службу України» як самостійного суб'єкта у протидії тероризму спричиняє аналогічну прогалину у повноваженнях підрозділу ПЗ на який покладається виконання завдань із захисту та посилення охорони визначеної ділянки державного кордону. Саме таке посилення необхідно у разі загрози здійснення або реалізації терористичної діяльності в межах контрольованих прикордонних районів або прикордонної смуги. Тому, прикордонна комендатура повинна мати законодавчо закріплену можливість (повноваження) здійснювати протидію тероризму не тільки у взаємодії з іншими суб'єктами але і самостійно. Це на нашу думку, та з урахуванням досвіду діяльності прикордонних підрозділів в умовах активізації терористичної діяльності ПЗ надасть самостійності щодо протидії тероризму та локалізації його проявів на державному кордоні, у разі неможливості задіяти взаємодіючі сили інших правоохоронних та силових органів.

З цього приводу, І. А. Качуровський вказує на деякі проблемні питання в діяльності комендатури в умовах загострення обстановки, а саме:

порядок і способи виконання цими підрозділами завдань та досвід проведення АТО/ООС на сході країни не повно враховують нові погляди на застосування підрозділів швидкого реагування відповідно до їх можливостей;

відсутні рекомендації щодо моделей (способів) застосування підрозділів швидкого реагування, а саме при виконанні ними завдань під час ускладнення воєнно-політичної обстановки;

відсутність методики, яка дозволить визначати необхідний склад сил та засобів і найбільш ефективний спосіб їх застосування під час виконання ними завдань на державному кордоні. Такі недоліки знижують ефективність використання зазначених підрозділів та збільшують ризик зростання рівня можливих негативних наслідків у разі їх неправильного застосування [16, с.22-23].

У разі ускладнення обстановки обумовленого терористичною загрозою, ОДК здійснюють посилено, що полягає в підвищеній інтенсивності застосування всіх сил та засобів і щільності їх розміщення [9, п. 133]. За таких умов підрозділи ПЗ перебувають в постійній готовності до виконання завдань з ОДК (в умовах надзвичайного стану та в разі виникнення кризових ситуацій) [9, п. 135].

Протидія тероризму в межах діяльності ПЗ здійснюється у формі спеціальних заходів. Під час проведення спеціальних заходів здійснюється: пошук терористів, локалізація кризових терористичних ситуацій; виконання інших завдань із застосуванням зброї, спеціальної техніки та засобів фізичного впливу.

Способами дій під час проведення спеціальних заходів є пошук, затримання, ізоляція терористів, їх стримування та блокування (прикриття окремих напрямків), розчленування та видворення із застосуванням зброї, спеціальної техніки та засобів фізичного впливу, інші дії з метою припинення терористичного акту [9, п. 135].

Важливим під час проведення спеціальних заходів щодо пошуку терористів є забезпечення режимних заходів, які здійснюють спільно з органами внутрішніх справ України та у взаємодії з іншими державними органами і громадськими організаціями, відповідно до раніше затверджених планів із взаємодії, з метою виявлення терористів серед осіб, що пересуваються в районі

проведення пошуку та за його межами. У разі потреби можуть вводиться додаткові тимчасові режимні обмеження на в'їзд і проведення робіт у прикордонній смузі. Для перевірки осіб, затриманих у районі проведення спеціальних заходів щодо пошуку терористів, організують фільтраційні пункти [9, п. 143].

У процесі захисту національних інтересів держави у прикордонних регіонах в умовах ускладнення соціально-економічної обстановки, або застосування проти неї воєнної сили відводять так звані сумісні операції, що здійснюється шляхом взаємодії різнорідних правоохоронних та військових сил та засобів. Отже для нейтралізації прикордонних конфліктів у контрольованих прикордонних районах органи ОДК можуть виконувати завдання за планами військового командування у межах сумісних операцій з ЗСУ, іншими військовими формуваннями та правоохоронними органами, але відповідно до свого призначення та специфіки діяльності. За певних умов обстановки сили органів ОДК можуть бути передані у підпорядкування військовому командуванню та застосовуватись за його планами, але знову ж таки відповідно до призначення та специфіки діяльності. Ділянки державного кордону, що були у межах відповідальності органів ОДК на цей час можуть передаватися для прикриття підрозділам ЗСУ. Варіанти виконання завдань у межах сумісних операцій зі ЗСУ, іншими збройними формуваннями та правоохоронними органами можуть бути різноманітними, у залежності від умов обстановки, що складатиметься [17, с. 60].

Сучасні умови вимагають постійно змінювати тактику дій у зв'язку із тим що учасники терористичних організацій володіють інформацією про рівень перевірок у пунктах пропуску через державний кордон (наприклад, дві машини, перша з яких «чиста» визначає чи придатні умови на запланованому маршруті) та способи охорони «зеленого кордону» [18, с. 171]. Це має бути враховано під час організації оперативно-службової діяльності начальником ПЗ та відповідними начальниками підпорядкованих підрозділів.

3. ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Отже, діяльність ПЗ щодо протидії тероризму на ділянці відповідальності включає:

управління з організації, керівництва та контролю дій підпорядкованих підрозділів з протидії тероризму;

охорону державного кордону на ділянці відповідальності щодо недопущення здійснення терористичних актів та їх нейтралізація (локалізація) в разі вчинення;

недопущення перетинання державного кордону України у пунктах пропуску особами причетними до терористичної діяльності та засобами терору;

виявлення та недопущення вчинення терористичних актів на контрольованих прикордонних територіях, прикордонних смугах;

оперативне застосування підрозділів які призначені для захисту та посилення охорони визначеної ділянки державного кордону;

своєчасне інформування про терористичні загрози та залучення інших суб'єктів які безпосередньо здійснюють боротьбу з тероризмом у межах своєї компетенції (підрозділів МВСУ, НПУ та ін.) та суб'єктів що можуть залучатися до участі у здійсненні заходів, пов'язаних з попередженням, виявленням і припиненням терористичної діяльності (органи місцевого самоврядування та ін.).

Подальшого дослідження потребує пошук шляхів удосконалення правового регулювання діяльності прикордонного загону з протидії тероризму.

Список використаних джерел

1. Мельников О. Г., Решетников О. В. Ефективність охорони державного кордону в повсякденних умовах і під час проведення спеціальних прикордонних операцій. *Збірник наукових праць (спеціальний випуск)*. Хмельницький : Вид-во НАПВУ, 2000. № 13. с. 158–168.

2. Про Державну прикордонну службу України : Закон України від 3 квітня 2003 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 27. Ст. 208.

3. Положення про орган охорони державного кордону Державної прикордонної служби України : наказ Адміністрації Державної прикордонної служби України від 15 лютого 2005 р. № 116. *Офіційний вісник України*. 2005. № 11. Ст. 27.

4. Про затвердження Положення про єдину державну систему запобігання, реагування і припинення терористичних актів та мінімізації їх наслідків : постанова Кабінету Міністрів

України від 18 лютого 2016 р. № 92. *Урядовий кур'єр*. 2016. № 60.

5. Клочак А. М. До питання організації оперативно-службової діяльності прикордонного загону. *Збірник наукових праць (спеціальний випуск)*. Хмельницький : Вид-во НАПВУ, 2000. № 13. с. 121–126.

6. Адамчук О., Сичевський Ю. Діяльність прикордонного загону в умовах виконання завдань у зоні проведення антитерористичної операції. *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України. Сер. : Військові та технічні науки*. Хмельницький : Вид-во НАДПСУ, 2016. № 4(70). с. 6–16.

7. Білорус А. М. Концептуальні засади застосування органів Державної прикордонної служби України з протидії диверсійно-розвідувальній діяльності противника під час збройних конфліктів на державному кордоні. *Наукове забезпечення службово-бойової діяльності Національної гвардії України : науково-практична конференція : тези допов.* (Харків, 31 березня 2016 р.). Харків. 2016. с. 54–55.

8. Івашков Ю., Глуздань О. Аналіз досвіду діяльності органів та підрозділів державної прикордонної служби України під час проведення антитерористичної операції на сході України. *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України. Сер. : Військові та технічні науки*. Хмельницький : Вид-во НАДПСУ, 2016. № 4(70). с. 41–48.

9. Статут Державної прикордонної служби з охорони державного кордону України. Частина І. Прикордонний загін (проект). Хмельницький : Вид-во НАДПСУ, 2004. 101 с.

10. Ковальчук С. Ю. Система показників дій прикордонного загону під час локалізації кризових ситуацій соціально-політичного характеру на державному кордоні. *Збірник статей слухачів факультету підготовки керівних кадрів*. Хмельницький. : Вид-во НАДПСУ. 2013. № 4. с. 84–88.

11. Лемешко В. Застосування прикордонних підрозділів для виконання спеціальних завдань: ретроспективний аналіз та перспективи розвитку. *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України. Сер. : Військові та технічні науки*. Хмельницький : Вид-во НАДПСУ, 2016. № 4(70). с. 101–117.

12. Про затвердження Зводу відомостей, що становлять державну таємницю : наказ Служби безпеки України від 12 серпня 2005 р. № 440. *Офіційний вісник України*. 2005. № 34. Ст. 2089.

13. Положення про координаційну групу Адміністрації Держприкордонслужби України з питань антитерористичної діяльності : наказ Адміністрації Державної прикордонної служби України від 29 березня 2017 р. № 26. Окреме видання.

14. Зьолка В. Л. Охорона національних інтересів України у прикордонній сфері (адміністративно-правовий аспект) : монографія. Хмельницький : Вид-во НАДПСУ, 2015. 672 с.

15. Про затвердження Положення про прикордонну комендатуру швидкого реагування Державної прикордонної служби України : наказ Міністерства внутрішніх справ від 21 березня 2016 р. № 190. *Офіційний вісник України*. 2016. № 34. Ст. 1341.

16. Качуровский І. А. Обґрунтування завдань дослідження розробки методики підвищення ефективності застосування сил та засобів прикордонної комендатури швидкого реагування, які залучаються до виконання завдань національної безпеки на державному кордоні при ускладненні обстановки. *Освітньо-наукове забезпечення правоохоронних органів і військових формувань : Всеукраїнська науково-практична конференція : тези допов.* (Хмельницький, 10 грудня 2015 р.). Хмельницький : Видавництво НАДПСУ, 2015. С. 22–23.

17. Гончарук О. В. Передумови загострення соціально - політичної обстановки на території суміжних держав та їх вплив на забезпечення національної безпеки в сфері охорони кордону. *Збірник статей слухачів факультету підготовки керівних кадрів*. Хмельницький : Вид-во НАДПСУ. 2013. № 4. с. 58–61.

18. Римарчук І. І. Вірогідний характер дій злочинних угруповань на державному кордоні з організації протиправної діяльності на ділянці прикордонного загону. *Збірник*

References

1. Melnikov O. and Reshetnikov O. (2000). *Efektivnist' okhorony derzhavnoho kordonu v povsyakdennykh umovakh i pid chas provedennya spetsial'nykh prykordonnykh operatsiy* [Effectiveness of state border protection in everyday conditions and during special border operations]. Zbirnyk naukovykh prats' (spetsial'nyy vypusk) [Collection of scientific works (special issue)]. № 13. P. 158–168. [in Ukrainian].
2. *Pro Derzhavnu prykordonnu sluzhbu Ukrayiny* [About the State Border Service of Ukraine] Zakon Ukrayiny vid 3 kvitnya 2003 r. Vidomosti Verkhovnoyi Rady Ukrayiny [Law of Ukraine of April 3, 2003 Notices of the Verkhovna Rada of Ukraine]. 2003. № 27. P. 208. [in Ukrainian].
3. *Polozhennya pro orhan okhorony derzhavnoho kordonu Derzhavnoyi prykordonnoyi sluzhby Ukrayiny* [Regulation on the State Border Protection Body of the State Border Service of Ukraine] nakaz Administratsiyi Derzhavnoyi prykordonnoyi sluzhby Ukrayiny vid 15 lyutoho 2005 r. № 116. Ofitsiyyny visnyk Ukrayiny [Order of the Administration of the State Border Service of Ukraine of February 15, 2005 No. 116. Official Bulletin of Ukraine]. 2005. № 11. P. 27. [in Ukrainian].
4. *Pro zatverdzhennya Polozhennya pro yedynu derzhavnu systemu zapobihannya, reahuvannya i prypynennya terorystychnykh aktiv ta minimizatsiyi yikh naslidkiv* [On approval of the Regulation on a unified state system of prevention, response and termination of terrorist acts and minimization of their consequences]: postanova Kabinetu Ministriv Ukrayiny vid 18 lyutoho 2016 r. № 92. Uryadovyy kur'yer [resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine of February 18, 2016 No. 92. Government courier]. 2016. № 60. [in Ukrainian].
5. Klochak A. (2016). *On the organization of operational and service activities of the border unit* [On the organization of operational and service activities of the border unit]. Zbirnyk naukovykh prats' (spetsial'nyy vypusk) [Collection of scientific works (special issue)]. № 13. P. 121–126. [in Ukrainian].
6. Adamchuk O. and Sychevsky Y. (2016). *Diyal'nist' prykordonnoho zahonu v umovakh vykonannya zavdan' u zoni provedennya antyterorystychnoyi operatsiyi* [The activities of the border detachment in terms of tasks in the area of anti-terrorist operation]. Zbirnyk naukovykh prats': Viys'kovi ta tekhnichni nauky [Proceedings: Military and Technical Sciences]. № 4(70). P. 6–16. [in Ukrainian].
7. Belarus A. (2016). *Kontseptual'ni zasady zastosuvannya orhaniv Derzhavnoyi prykordonnoyi sluzhby Ukrayiny z protydyi dyversiyno-rozviduval'niy diyal'nosti protyvnyka pidchas zbroynykh konfliktiv na derzhavnomu kordonu* [Conceptual principles of application of bodies of the State Border Service of Ukraine to counteract the enemy's sabotage and intelligence activities during armed conflicts at the state border]. Naukove zabezpechennya sluzhbovo-boyovoyi diyal'nosti Natsional'noyi hvardiyi Ukrayiny : naukovo-praktychna konferentsiya [Scientific support for the service and combat activity of the National Guard of Ukraine: scientific and practical conference]. P. 54–55. [in Ukrainian].
8. Ivashkov Y. and Gludzdan O. (2016). *Analiz dosvidu diyal'nosti orhaniv ta pidrozdiliv derzhavnoyi prykordonnoyi sluzhby Ukrayiny pid chas provedennya antyterorystychnoyi operatsiyi na skhodi Ukrayiny* [Analysis of the experience of activities of bodies and divisions of the State Border Guard Service of Ukraine during the conduct of an anti-terrorist operation in eastern Ukraine]. Zbirnyk naukovykh prats': Viys'kovi ta tekhnichni nauky [Proceedings: Military and Technical Sciences]. № 4(70). P. 41–48. [in Ukrainian].
9. *Statut Derzhavnoyi prykordonnoyi sluzhby z okhorony derzhavnoho kordonu Ukrayiny. Prykordonnyy zahin* [Statute of the State Border Guard Service of the State Border of Ukraine. Frontier detachment]. 2004. P. 101. [in Ukrainian].
10. Kovalchuk S. (2013). *Systema pokaznykiv diy prykordonnoho zahonu pid chas*

lokalizatsiyi kryzovykh sytuatsiy sotsial'no-politychnoho kharakteru na derzhavnomu kordoni [The system of indicators of actions of the border detachment during localization of crisis situations of socio-political nature on the state border]. Zbirnyk statey [Collection of articles]. № 4. с. 84–88. [in Ukrainian].

11. Lemeshko V. (2016). *Zastosuvannya prykordonnykh pidrozdiliv dlya vykonannya spetsial'nykh zavdan': retrospektyvnyy analiz ta perspektyvy rozvytku* [The use of border units to perform specific tasks: retrospective analysis and development prospects]. Zbirnyk naukovykh prats': Viys'kovi ta tekhnichni nauky [Proceedings: Military and Technical Sciences]. № 4(70). P. 101–117. [in Ukrainian].

12. *Pro zatverdzhennya Zvodu vidomostey, shcho stanovlyat' derzhavnu tayemnytsyu* [On approval of the Summary of information constituting a state secret]: nakaz Sluzhby bezpeky Ukrayiny vid 12 serpnia 2005 r. № 440 [Order of the Security Service of Ukraine of August 12, 2005 No. 440] Ofitsiynny visnyk Ukrayiny [Official Bulletin of Ukraine]. 2005. № 34. P. 2089. [in Ukrainian].

13. *Polozhennya pro koordynatsiynu hrupu Administratsiyi Derzhavnoyi prykordonnoyi sluzhby Ukrayiny z pytan' antyterorystychnoyi diyal'nosti* [Regulations on the coordination group of the State Border Guard Administration of Ukraine on anti-terrorist activities]: nakaz Administratsiyi Derzhavnoyi prykordonnoyi sluzhby Ukrayiny vid 29 bereznia 2017 r. № 26. Okreme vydannya [Order of the Administration of the State Border Service of Ukraine dated March 29, 2017 No. 26. Separate edition]. [in Ukrainian].

14. Zielka V. (2015). *Okhorona natsional'nykh interesiv Ukrayiny u prykordonniy sferi (administratyvno-pravovyy aspekt)* [Protection of Ukraine's national interests in the border area (administrative and legal aspect)] monohrafiya [monograph]. P.672. [in Ukrainian].

15. *Pro zatverdzhennya Polozhennya pro prykordonnu komendaturu shvydkoho reahuvannya Derzhavnoyi prykordonnoyi sluzhby Ukrayiny* [On Approval of the Regulation on the Border Commandant's Rapid Response of the State Border Guard Service of Ukraine] nakaz Ministerstva vnutrishnikh sprav vid 21 bereznia 2016 r. № 190. Ofitsiynny visnyk Ukrayiny [Order of the Ministry of Internal Affairs of March 21, 2016 № 190. Official Bulletin of Ukraine]. (2016). № 34. P. 1341. [in Ukrainian].

16. Kachurovsky I. (2015). *Obgruntuvannya zavdan' doslidzhennya rozrobky metodyky pidvyshchennya efektyvnosti zastosuvannya syl ta zasobiv prykordonnoyi komendatury shvydkoho reahuvannya, yaki zaluchayut'sya do vykonannya zavdan' natsional'noyi bezpeky na derzhavnomu kordoni pry uskladnenni obstanovky* [Substantiation of tasks of research of development of a technique of increase of efficiency of use of forces and means of frontier commandant command of rapid reaction which are involved in performance of tasks of national security on the state border at complication of a situation]. Osvitno-naukove zabezpechennya pravo okhoronnykh orhaniv i viys'kovykh formuvan' : Vseukrayins'ka naukovo-praktychna konferentsiya [Educational and scientific support of law enforcement agencies and military formations: All-Ukrainian scientific-practical conference]. P.22–23. [in Ukrainian].

17. Goncharuk O. (2013). *Peredumovy zahostrennya sotsial'no – politychnoyi obstanovky na terytoriyi sumizhnykh derzhav ta yikh vplyv na zabezpechennya natsional'noyi bezpeky v sferi okhorony kordonu* [Prerequisites for exacerbation of socio-political situation in the territory of neighboring states and its influence on national security in the field of border protection]. Zbirnyk statey [Collection of articles]. № 4. P. 58–61. [in Ukrainian].

18. Rymarchuk I. (2013). *Virohidnyy kharakter diy zlochynnykh uhrupuvan' na derzhavnomu kordoni z orhanizatsiyi protypravnoyi diyal'nosti na dilyantsi prykordonnoho zahonu* [Probable nature of actions of criminal groups on the state border on the organization of illegal activities at the border detachment]. Zbirnyk statey [Collection of articles]. № 4. P. 169–172. [in Ukrainian].

Valerii Vychavka, Roman Liashuk. Legal Regulation of the Border Guard Detachment Activity on Countering Terrorism

The article deals with the normative and legal support of the activity of the border guard detachment to counter terrorism. The scientific research was carried out using the methods of deduction and induction, analysis and synthesis, which helped to determine the structural and logical scheme of the study. Logical-semantic and dogmatic methods were used in establishing the content of legal norms. The system method helped to clarify the internal structure of the border guard detachment. The objects of the study were normative-legal acts regulating the activity of the border guard detachment.

On the basis of studying of norms of the national legislation and departmental normative legal acts it was established that protecting a certain sector of the state border of Ukraine the border guard detachment provides enforcement of the legislation in border guard and other spheres, according to the competence, including anti-terrorist.

The study conducted made it possible to draw conclusions about the structure of the activity of border guard detachments of the State border guard service of Ukraine to counter terrorism in the area of responsibility, which includes:

management for the organization and control of actions of subordinate units to counter terrorism;

protection of the state border in the area of responsibility for preventing terrorist acts and their neutralization (localization) if they actually take place;

prevention of crossing the state border of Ukraine at checkpoints by persons involved in terrorist activities and means of terror;

detection and prevention of terrorist acts in controlled border areas, border zones;

operational use of units that are designed to protect and strengthen the protection of a certain section of the state border;

timely information on terrorist threats and involvement of other entities directly engaged in the fight against terrorism within its competence.

Keywords: terrorism; counter-terrorism; State border guard service of Ukraine; border protection units; border guard detachments; border protection bodies.